

5. Кульчицький Б., Кульчицький Я., Кулиш І. Еколого-економічна діяльність у контексті формування соціально-екологічних суспільних відносин// Вісник Львів, ун-ту. Серія економічна. – Львів: ЛНУ, 1999, вип. 29. – С. 78-82.
6. Кульчицький О. Основи філософії і філософічних наук. – Мюнхен-Львів: УВУ, 1995. – С. 152.
7. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – Мюнхен: УВУ, 1983. – С. 17-18.

УДК 330.342 Докторант Б.В. Кульчицький, канд. екон. наук – ЛНУ ім. І.Франка

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ СУСПІЛЬСТВА: КОНТЕКСТ ТИПОЛОГІЗАЦІЇ

Аналізуються методологічні проблеми дослідження економічних систем суспільства. На основі сучасних підходів автор обґрунтовує власну наукову концепцію.

Doct. B. Kul'chyts'kyi – NUL

The research methodology of economic systems of society: context of typologization

In article are analyzed the methodological research problems of economic systems of society. The author substantiates an own scientific conception on base of contemporary approaches.

Концептуальними засадами дослідження економічних систем суспільства є комплексний, системний підхід до їх розуміння як складних утворень, що визначають всю багатоеlementну архітектуру суспільного ладу. Основоположними ідеями нашого наукового аналізу виступають ідеї гуманізації сучасної економічної теорії, оскільки, на наше глибоке переконання, зрозуміти генезис, суть, динаміку економічних систем, здійснити їх відповідну типологізацію, збагнути передумови формування національної економічної системи України на порозі ХХІ ст. неможливо без комплексного вивчення цих систем у взаємозв'язку з проблемами місця і ролі людини, її діяльності, економічної культури, соціальних та політичних інституцій, культурологічно-етнічних процесів у національній економіці [10]. Як слушно зазначає Д. Чистилін, "...теорія, яка вивчає "суспільний" розвиток, стане справді суспільствознавчою тоді, коли до сфери її уваги разом з економічними проблемами потраплять проблеми соціальні" [12].

Окремо хочемо наголосити, що ми повністю поділяємо точку зору відомого українського ученого, засновника львівської школи економічних систем Г. Башнянина, котрий розглядає загальну теорію економічних систем як метатеорію чи метаметодологію, як таку фундаментальну економічну науку, яка стоїть чи повинна стояти над економічною теорією як такою, чи політичною економією. Як певного роду метатеорія чи метаметодологія економічного функціонування та розвитку вона повинна досліджувати, на думку вченого, найзагальніші принципи чи закономірності функціонування та розвитку економічних систем. Ця наука – свого роду "...філософія економічного життя, філософія економічного розвитку" [3].

Крім того, методологія вивчення економічних систем суспільства, їх типологізації та порівняння спирається на конкретні наукові методи, серед яких важливішими для нашого аналізу вважаємо такі, як єдність аналізу і синтезу, історичного і логічного підходів, дедукції та індукції та ін.

На початку дискурсу про методологію дослідження економічних систем суспільства вважаємо за необхідне висловити власне бачення, розуміння кількох важливих з огляду теорії понять, від трактування яких логічно залежать подальші висновки. Насамперед, йдеться про терміни "методологія" і "методи", їх взаємовідношення і стосунків до проблеми економічних систем. При цьому зазначимо, що протягом останніх десятиліть ситуація в економічній, філософській та ін. науках щодо чіткості тлумачення цих дефініцій практично не змінилася. Різні автори, як українські, так і зарубіжні, по-різному підходять до розкриття змісту цих понять та їх взаємозв'язку. У нашому дослідженні ми дотримуємося позиції, згідно з якою методологія є, по-перше, сукупністю методів наукового пізнання і, по-друге, роздумами про методи та їх удосконалення. Водночас методи – це конкретні способи та інструментарій вивчення об'єкта дослідження, які взеємно доповнюють один одного, дозволяючи проникнути у глибинну суть явища чи процесу. Крім того, сучасне тлумачення методології включає аспект класифікації, типологізації об'єктів аналізу чи їх складових. Водночас методологія передбачає обґрунтування теоретичних парадигм, які лежать в основі певних економічних процесів і пояснюють механізм їхніх змін.

Комплексне дослідження економічних систем суспільства та спроби їх сучасної типологізації повинні ґрунтуватися на усвідомленні об'єктивного процесу інтеграції наукового знання, коли єдність світу, особливо соціального, неминуче породжує єдність науки. Оскільки основним об'єктом нашого аналізу у широкому розумінні є людина у контексті еволюції економічних систем, політичної організації та системи панівних цінностей, тобто соціуму у його основних вимірах, прийнятними виступають методи досліджень, що застосовуються в економічній та ін. соціально-гуманітарних науках (соціальній філософії, економічній соціології, економічній і соціальній географії, політології, політичній історії, культурології та ін.). Серед таких методів насамперед необхідно назвати: 1) емпірично-історичний, який передбачає безпристрасний, об'єктивний аналіз і порівняння різних економічних і соціальних концепцій, 2) теоретико-логічний, змістом якого є пошук об'єктивних тенденцій та закономірностей еволюції самої економічної науки і теорії економічних систем суспільства зокрема, 3) діалектичний у трактуванні Г.Гегеля, що означає розгляд явищ і процесів у їхніх взаємозв'язках, взаємовпливах та безперервному розвитку. Крім того, загальними, спільними для наук про людину і суспільство є єдність історичного і логічного підходів до розгляду відповідних процесів і явищ, що дозволяє "унікнути" історичних зигзагів та збагнути вузлові шаблі розвитку і виявити головні тенденції еволюції. Кількісні і якісні методи дослідження у їх поєднанні дозволяють "схопити" об'єкт у його повноті. Ці та інші методи дослідження економічних систем суспільства, про які мова ще піде нижче, можуть дати найбільший ефект лише у поєднанні, взаємодоповненні. Більше того, як слушно зазначає А. Гриценко, "...метод оволодіння об'єктом, що посідає у собі низку загальнонаукових методів (аналіз та синтез, індукцію, логічне та історичне і т.ін.) повинен бути покладений в основу економічної теорії, яка за своєю суттю збігається з логікою функціонування і розвитку економічної системи" [4].

Серед важливих методів дослідження економічних систем можна, на нашу думку, виділити єдність аналізу і синтезу, історичного і логічного підходів, дедукції та індукції, синтез та композицію [8], еволюційний метод [9], синергетичний підхід [7].

Цікаве, на наш погляд, трактування синергетичного підходу в економічних дослідженнях суспільства пропонує відомий дослідник методології економічної теорії В. Базилевич. Учений вважає, що синергетика змінює універсальні підходи до світосприйняття і відкриває широкі можливості багатоаспектного висвітлення економічних процесів і явищ на основі поєднання системно-функціонального та ймовірнісного підходів, визнання спонтанності та визначальності випадкового чинника у самоорганізації соціально-економічної системи, заперечення монодетермінізму та однозначної запрограмованості розвитку першопричинами при обґрунтуванні раціональних шляхів еволюції. Крім того, на думку В. Базилевича, синергетичний підхід, по-перше, акцентує увагу на процесах нестійкої рівноваги та нестабільності економічних систем, зумовлених впливом спонтанних змін ендегенних чинників саморозвитку; по-друге, визнає складність та нелінійність соціально-економічної еволюції, виходячи з того, що характер взаємозв'язку внутрішніх елементів складних систем може різко змінюватись після досягнення одним або кількома з них певних критичних значень; по-третє, припускає можливість впливу спонтанних змін в економічній системі на переродження рівноважних сил та виникнення кризових ситуацій (точок біфуркації), коли гостро постає проблема вибору, а подальша еволюція є невизначеною, стохастичною, недетермінованою; по-четверте, аналізує множинність, різноспрямованість та різну якість внутрішніх і зовнішніх факторів, кожен з яких може суттєвим чином вплинути на динаміку соціально-економічного розвитку; по-п'яте, виходить з того, що один і той самий ефект в економічній системі може бути досягнутий під впливом різних (інколи взаємовиключних) імпульсів, водночас одні й ті самі соціально-економічні чинники можуть породжувати різні, інколи діаметрально протилежні, результати [6].

Незважаючи на важливість проаналізованих методів, їхню ефективність при оптимальному поєднанні, головним підходом у дослідженні економічних систем суспільства є, на наш погляд, системний. У сучасній економічній науці і теорії економічних систем утверджується поняття "системної трансформації суспільства" [2]. Системній трансформації суспільства підлягають усі сфери соціального буття: політична, духовна, власне економічна, екологічна. При цьому, як наголошує Р. Акофф, "істотні властивості системи, взятої як ціле, випливають із взаємодії її частин, а не з їх дій, взятих окремо" [1]. Отже, концепція системної трансформації ґрунтується на визначенні суспільства як системи. Водночас поняття "системної трансформації суспільства" передбачає зміни й перетворення суспільних структур, у межах яких можуть паралельно протягом якогось часу співіснувати як нові, так і старі елементи [11]. Такий стан речей на практиці об'єктивно породжує зміну деяких теоретичних концептів. З цього приводу Д. Чистилін обґрунтовано вважає, що "...процес трансформації – це криза, насамперед, інституціональна, а потім уже – економічна" [12]. Логічним наслідком системної трансформації є досягнення економікою "системної рівноваги" – стану самопідтримуваного зростання, що забезпечив би прийнятні умови життя для всіх її громадян [5].

Література

1. Акофф Р. Планирование будущего корпорации/ Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1985. – С. 39.
2. Алексеев А., Архангельский Ю. Структурно-економічний реформування в Україні// Економіка України. – 2002, № 4. – С. 59.

3. Ващинини А.М. Наукова діяльність професора Г.І. Башнянина. – Львів: Каміяр, 2001. – С. 173.
4. Гриценко А. Про логіку та структуру курсу економічної теорії// Ринкова економіка: Проблеми викладання і вивчення в Україні. Матеріали міжнар. літнього екон. семестру "Інтерско". – Львів: Інтерско, 1993. – С. 56-58.
5. Економіка України: десять років реформ/ За ред. З. Ватаманюка та С. Панчишина. – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – С. 468.
6. Економічна теорія: Політекономія: Підручник/ За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання – Прес, 2001. – С. 18-19.
7. Князєва Е.Н. Международный московский синергетический форум// Вопросы философии. – 1996, № 11. – С. 150.
8. Лукинов І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ ст.). – К.: НАН України Інститут економіки, 1997. – 455 с.
9. Кондратьев П.Д. Проблемы экономической динамики. – М.: Экономика, 1989. – 523 с.
10. Масевский В. Эволюционная теория и макроэкономика// Вопросы экономики. – 1997, № 3. – С. 28.
11. Победа П.А. Социология культуры. – Одесса: Астропринт, 1997. – С. 209.
12. Ручка А.А. Особенности системной трансформации современного украинского общества// Современное общество. – 1994, № 4. – С. 6-15.
13. Чистилін Д. До питання теорії суспільного розвитку: аспект самоорганізації// Економіка України. – 2002, № 2. – С. 44-48.

УДК 338.242.2 Аспір. О.М. Борищевич – Інститут економ. прогноз. НАН України

МІКРОКРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Розглядаються потенційні можливості фінансування мікропідприємств, чи мікрокредитування в країнах з перехідною економікою і даються рекомендації з реалізації ефективних програм мікрокредитування в умовах перехідного періоду. І зосереджена увага на секторі мікро- і малих підприємств (чи секторі ММП), важливої складової частини сектора малих і середніх підприємств (чи МСП), на якому зосереджені зусилля в області економічного розвитку цих країн.

O.M. Borshcheych – Institute of economic forecasting NAS of Ukraine

Microcrediting of the enterprises of small business

There are considered potential opportunities for micro-enterprises financing, or given micro-credits in countries in transition. Are presented recommendations for realization the effective programs on given micro-credits in transition circumstances. Attention is paid to sector of micro- and small enterprises (or MSE sector), that is important constituent of sector of small and average enterprises (or SEF) and accumulate efforts towards economic development of this countries.

За визначенням Організації Економічного Співробітництва і Розвитку (ОЕСР), до МСП належать комерційні підприємства, у яких зайнято не більше 100 чоловік. Ці малі підприємства розглядаються як двигун економічного росту і стійкого економічного розвитку. У країнах, що розвиваються, МСП є головними діючими особами, оскільки вони можуть більш активно брати участь у діяльності експортних ринків, сприяти збільшенню валового внутрішнього продукту і забезпечувати зайнятість значної кількості працівників.

Дуже дрібні підприємства, чи мікропідприємства, також можуть виступати як двигуни економічного росту і розвитку, особливо в умовах високого рівня безробіття і високого рівня бідності, чи в умовах роздробленої економіки, заснованої на розрахунках готівкою. Хоча сектор МСП може створювати більше робочих